

ARBETSDAGEN.

Anvisningar för beskrivning.

För den systematiska undersökningen av allmogens äldre arbetsliv och traditionella livsföring i övrigt är det nödvändigt att erhålla utförliga uppgifter om arbetsdagens förlopp under olika delar av året. Upptecknaren som skall taga itu med utforskningen av arbetsdagen måste emellertid först ha undersökt arbetsårets förlopp. Ty endast när man känner till vilka de viktigaste arbetsperioderna under året äro, kan man rätt utvälja de dagar, som för varje slag av arbetare och för varje ort äro de mest karakteristiska och alltså lämpliga att beskriva. Det är med hänsyn härtill, som Landsmålsarkivet utsänder denna frågelista såsom en fortsättning av frågelistan M 150, som behandlar arbetsåret.

Vad som säges om arbetsåret i listan M 150 gäller i tillämpliga delar även för beskrivningen av arbetsdagen.

1. I överensstämmelse med vad som säges i M 150 punkt 1, skall skildringen av arbetsdagen avse äldre förhållanden och närmare bestämt förhållandena under 1880-talet. Det gäller alltså för upptecknaren att utfråga verkligt minnesgoda äldre personer, som kunna i detalj minnas, hur en arbetsdag för en person tillhörande ett visst hushåll brukade förlöpa på 1880-talet.

Innan de följande anvisningarna studeras, bör upptecknaren dels på nytt ögna igenom frågelistan M 150, Arbetsåret, dels taga del av bilagan i slutet av denna lista innehållande ett exempel på beskrivning av en arbetsdag. Märk härvid att exemplet av utrymmes-skäl har måst starkt förkortas. Upptecknarens egen framställning bör i regel kunna bli mera detaljerad.

2. Arbetsdagen får sin karaktär ej blott av arten av de arbeten, som man under dagens lopp ägnar sig åt, utan även av arbetets fördelning på dagens stunder. Arbetet omväxlar i en bestämd rytm med vilopausar för måltider, middagssömn, pustestunder, sittslummer, skvallertimme o.dyl. Dagens rytm under våranden är inte densamma som under höanden eller under hoveln (perioden mellan dessa båda andtider), då man på sina håll kunnat få sova vårdygns till långt fram på dagen.

En arbetsdag för bonden liksom för jägaren, fiskaren, kolaren etc. ter sig i regel mycket olika under olika delar av året. Skall man klarlägga arbetslivets eller livsföringens väsentliga karaktärsdrag, räcker det sålunda ej med mindre man undersöker och beskriver ett flertal arbetsdagar, representerande de särskilda förhållandena under årets viktigaste arbetsperioder.

Hur många arbetsdagar som sålunda böra förbarje slag av ar-

betare beskrivas kan, som ovan framhållits, ej avgöras på annat sätt, än att man noga tänker igenom arbetarens i fråga arbetsår och fastställer, vilka årets största och viktigaste arbetsperioder äro. För manliga arbetare i jordbruket blir det väl oftast just andtiderna (vårarbetet, slåttern, skörden) samt tröskningens, skogsarbetets och körslornas perioder på vintern, som bli de mest karakteristiska. Men märk att även den viloperiod, som i äldre tid gärna inföll på vintern, även kan vara något för livsföringen (och arbetslivet!) karakteristiskt.

Naturligtvis skiftar arbetsdagens karaktär något även under en och samma arbetsperiod (vallningen på fäbodlöten är inte alldeles densamma i början och i slutet av fäbodvistelsen), men så länge ett likartat arbete utföres dag efter dag bli skillnaderna ej större, än att en dag kan väljas som representant för arbetsperioden i fråga. Gärna väljer man då en dag under arbetets högsäsong.

Upptecknaren som noga tänkt sig in i en persons arbetsår finner, att ett jämförelsevis stort antal arbetsdagar skulle behöva skildras, för att arbetsårets alla skiftande perioder skulle bli representerade. Det blir emellertid nödvändigt - med hänsyn till denna undersökningsuppgifts stora omfång - att i varje särskilt fall begränsa sig till det allra nödvändigaste.

Två dagsskildringar utgöra i varje fall minimum, nämligen skildring av en arbetsperiod under vinterhalvåret och en under sommarhalvåret. Arbetets, ja, hela livsföringens villkor voro i hög grad olikartade för vinter och sommar i vårt land, där årstidernas växlingar äro så utpräglade.

I vissa delar av landet räknades Valborgsmässan och Mikaeli som respektive första sommardag och första vinterdag. Vid Valborg togos sommarkläderna i bruk, man kunde gå barfota, sommartidens mat-hållning började tillämpas, man lade sig ljusankväll, i stora delar av landet bytte man både sängplats och kök, då man flyttade ut från vinterstugan. Vid Mikaeli vänder man åter till vinterns livsformer. Allt detta är alltså en växling, som inträder alldeles oberoende av att i regel olika arbeten fylla sommarens och vinterns arbetsdagar.

I de flesta fall torde det vara nog med att utförligt skildra 2 à 3 arbetsdagar, för att man skall få med det för personens i fråga arbetsförhållanden och livsföring mest väsentliga eller karakteristiska.

Vad beträffar de jämförelsevis få avbrotten i arbetslivet, som markeras av helger och högtider skola de ej behandlas i detta sammanhang. De personliga högtiderna (dop, bröllop etc.), årshögtiderna (jul, påsk, midsommar etc.) samt fritider (slånkveckan för tjänstefolket vid Mikaeli o.dyl.) behandlas i särskilda av arkivet utgivna frågelistor.

Upptecknaren, som redan arbetat med frågelistan M 150, har skildrat en gårds eller ett hushålls arbetsår genom att beskriva arbetsåret för t.ex. husfadern och sonen, husmodern och dottern, alltså för fyra medlemmar av hushållet (se M 150 punkt 4). Egentligen borde man nu för ett sådant hushåll begära ej mindre än 8

stycken dagsbeskrivningar. Men det är nödvändigt att inskränka sig till de arbetsdagar, som för hushållet i fråga äro allra mest karakteristiska. I de allra flesta fall måste man låta sig nöja med att beskriva en manlig arbetares och en kvinnlig arbetares arbetsdag under respektive sommar och vinter. Det blir alltså fyra arbetsdagsbeskrivningar pr hushåll. Rådgör emellertid härom med arkivet.

3. Liksom då det gäller skildringen av arbetsåret måste upp-tecknaren vid skildringen av arbetsdagen göra reda för: 1) Tiderna för arbetet eller verksamheten, liksom för måltider och tider för vila och sömn, som tillsammans fylla ut dagen eller dygnet. Ty i verkligheten utgöres vad vi här kalla arbetsdagen av alla dygnets 24 timmar. Disponeringen av natten för sömn vanligen, men ibland även för arbete skall naturligtvis komma med i skildringen. 2) Verksamheternas art och organisation. Vi måste få veta hur arbetaren utför sitt arbete, vilka arbetsmetoderna och de viktigaste redskapen äro, hur arbetaren i fråga samarbetar med andra eller tar vid efter andras förberedande verksamhet. Arbetsresultatet - stundens eller dagens - kan angivas. Hur pauserna i arbetet användas för rekreation, måltid och sömn skildras åtminstone i korthet. 3) Platserna eller lokalerna för både arbete och vila. I detta sammanhang skildras hur lokalen var utrustad eller beskaffad för att passa till arbetet, dess metoder och redskap. Vägen till och från arbetsplatsen omtalas även.

Här möta alltså vid skildringen av arbetsdagen liknande huvudsynpunkter som vid skildringen av arbetsåret (se M 150 punkterna 7-15). Man kan också här lämpligen fördela beskrivningen på tre spalter motsvarande de tre ständigt återkommande frågorna: frågan "när?", frågan "huru?", frågan "var?". Så har gjorts i det exempel på arbetsbeskrivning som bifogats denna lista.

(Man kan emellertid även genomföra skildringen utan spaltuppdelning, blott man aldrig glömmer bort att för varje moment av skildringen lämna utförligt besked om såväl tid som verksamhet och plats.)

4. Skildringen av arbetsdagen följer naturligtvis dygnets traditionella, av måltider och vilopauser markerade indelning: morgon, middag, eftermiddag och kväll samt för natten (då jakt, fiske etc. skildras) förnatten, midnatten, efternatten. Det är av största betydelse att upp-tecknaren noga undersöker vad som härvidlag är traditionellt för orten och i vad mån personen i fråga följer eller bryter ortstraditionen. I många fall har man varit mycket punktlig med både måltider och arbetstider, även om klocka ej använts. Solens ställning avlästes med hjälp av olika slags solvisare, skårer i fönsterbräden, middagsberg etc. Om natten avläser man månens och stjärnornas ställning. I beskrivningen av arbetsdagen skall det traditionella sättet att bestämma tidpunk-

ten angivas liksom de traditionella benämningarna på dagens och nattens stunder skola användas. Ännu i den tid, som våra beskrivningar avser (1880-talet), kunna mycket gamla traditioner leva kvar. I äldre Eddan sägas gudarna giva namnen åt dagens huvudväkter: "Morgin ok miðandag, undorn ok aptan", men vi spåra i svensk allmogetradition alltjämt minnen av denna indelning. Dag och natt uppdelades i forntiden i fyra dagväkter och lika många nattväkter (fornnordiska áttir eller eyktir, i sen tids allmogemål ökter). Upptecknaren skall observera, när sådana tidsbestämningar användas, som dagsbro, solagläkning, oppsti'dags, högstadagen, undarstid, dagsätt, läggdags, midnatt, hanotta etc.

Upptecknaren får ej underlåta att åtminstone på ett ungefär ange den folkliga tidsbestämningens motsvarighet i det i timmar efter klockan indelade dygnet. Vilket klockslag, ungefärligen, motsvarar alltså ortens eller gårdens oppsti'dags, undarstid, läggdags eller - efter arbeten - mjölkdags, stilldags (då det var tid att utfodra kreaturen), grötdags (då det var tid att koka gröten till kvällsvarden). Lägga märke till att man ibland erhåller uppgifter om klockslag enligt gammal lokal tid, bondtid, d.v.s. en timräkning som skiljer sig från Sveriges gemensamma borgerliga tid, vilken infördes för hela landet först år 1878 och naturligtvis ej omedelbart slog igenom i praktiken.

Observera måltidernas stora betydelse för indelningen av den traditionella arbetsdagen. Dagen kan såsom t.ex. i Ångermanland, ha varit indelad i öfter, varvid öft betecknar tiden mellan två mål. Andra uttryck för ett sådant tidsavsnitt äro bete, betskede, mål-mella.

Arbetstiderna mellan målen eller vilopauserna kan även den vara indelad i mindre tidsavsnitt. Många arbeten kräva en sådan arbetstakt, att efter en stunds häftigt eller oavbrutet arbete följer en avspänning, en pustestund, med arbetsrast eller smånysslande. Tiden för ett oavbrutet arbete, ett arbetspass, har i vissa dialekter särskild benämning. På sina håll har man t.ex. vid tröskning indelat arbetstiden i hetor. Vid slagtröskningen blev det alltid en mängd agnar och annat som måste föras bort. Det blev då en mellantid i arbetet till avspänning. Så tog nästa tröskningsstund vid, nästa heta. Sålunda kunde det bli tre, fyra hetor till frukosten och sex, sju till middagen. Man talade också om störheta, den mera påkostande arbetsperioden, då man tröskade ett underlag första gången, och lissheta, då man tröskade det andra gången. Arbetstiden vid slåtter uppdelades i bryningar eller vättjningar, d.v.s. den tid en lie biter efter varje bryning. Att bryna tog ej mer än ett par minuter. En bryning räcker i varje fall på myrar i en à en och en halv timme.

Beskriv alltså arbetets rytm genom att skildra hur arbetet i verkligheten har utförts med alla av arbetets art bestämda arbetspass och arbetsraster.

Beskriv även de längre såväl som de kortare vilopausernas för-

lopp. Den stora middagspausen användes både till måltid och sömn. Andra äro endast pustestunder. I skymningen, t.ex. innan man tän-der för att vid eldsljus fortsätta att arbeta, har man mångenstä-des haft en kortare vila med småprat eller med sittslummer.

Lägg märke till arbets- och viloperiodernas förhållande till solens ställning och dagsljuset. På sina håll har traditionen bju-dit, att man skulle sluta utomhusarbetet, när det blivit så mörkt, att man kunde räkna till tre stjärnor. Vid fäbodarna har ofta den regeln gällt, att det efter solnedgången skulle vara alldeles tyst och stilla. Om sommaren bortfaller arbetsottor och kvällssittor vid eldsljus. Nattsömnen blir inskränkt med det längre dagslju-set, i stället ger en ordentlig middagssömn nödig vila efter som-marförmiddagens i regel mycket krävande arbete.

5. Det är inte nog med att angiva, när måltiderna intogos. Vi måste få veta vad man åt och drack varje måltid. Även dryck och tilltugg vid småraster under arbetet böra omtalas. Mathållning och matordning äro karakteristiska för årstiden liksom för landsändan i fråga. För en norrlänning äro tunnbröd och fil helt alldagliga men för sydsvensken okända.

6. Klädsel och toalett skola beskrivas i skildringen av ar-betsdagen. Lägg märke till att en del verksamhet äger rum redan innan man är fullt påklädd. Den halvklädda gör upp eld och små-sysslar till dess det blir tid att gå ut i fähuset, då kanske sär-skilda skodon tagas på. Ibland är klädseln en verklig utrustning för vissa strapatser i skogen, på sjön etc. Till utrustningen hör sådana detaljer som att smörja in sig mot mygg. Naturligtvis bör den medförda packningen omtalas, matsäckens innehåll o.dyl. Ut-rustningen för sömn skall även omtalas: hur var man klädd när man sov, vilka voro sängkläderna? Säng och sängplats i boningshus om-talas liksom sovplats i det fria, när sådan användes.

7. Samarbetet med andra kräver stor uppmärksamhet av uppteck-naren. Huvudpersonen i dagsskildringen får ej släppas ur sikte, då medarbetarens uppgifter omnämnas. Det är huvudpersonens verksamhet som skall följas, men vi måste också ha ett begrepp om det arbets-lag av vilket han är en medlem.

8. Vad beträffar uppgifterna om arbetsplats, lokalens ut-rustning, vägen till och från arbetsplatsen etc. gälla samma syn-punkter som vid beskrivningen av arbetsåret (se M 150 punkterna 14-15). Om fotografering av arbeten och platser, kartor m.m. se likaledes M 150 punkt 18.

Utdrag ur:

En arbetsdag i slutet av 1880-talet för indelte soldaten J.G.H. i Övermorjärv, Töre sn, Norrbotten.

Angående J.G.H. och hans hushåll se M 150, bilagan.

Beskrivningen här avser en arbetsdag på senhösten, då soldaten tagit itu med näbbskomakeriet i gårdarna (se M 150 bil. s.4).

T i d.	V e r k s a m h e t.	P l a t s.
Klockan 5 <u>bondtid</u> (alltså 4 nu) steg <u>den nu</u> skomakarevordne soldaten upp och fick sig en slurk fattigt kaffe i hemmet, innan han fick byxor och stövlar på.	Därefter gjorde han en snabbvisit bak knuten gick så in, <u>fick liv</u> i lärpojken, tog tröja och blus på och knogade i väg till arbetsgården.	Vägen från knekttorpet till arbetsgården (Framigården i Övermorjärv) tog fem minuter att gå. Lärpojken kom lunkandes efter. Arbetsrustet hade pojken fört dit redan föregående kväll vanligtvis.
När gubben kommer fram har pojken väl hunnit i-fatt honom. I Framigården finner han huset i full rörelse, ty skomakarturen har förberetts i bondgården.	Gubben får sig en kopp kaffe av husmoran och hinner väl dra en historia för bonden, innan denne för fram skinnbunten och vill rådslå om hur man skall få ut mesta antal bottnar m.m. samt hur man skall ordna med skaft o.s.v. Skomakaren får fram sina mönster och börjar märka för.	Skoruset har i sin låda ställts vid ett mindre bord vid andra fönstret och på matbordet bredes lädret ut och synas.
Framemot sextiden är man så överens med märknin-gen, och nu skall de olika delarna skäras ut, blötläggas och göras i ordning.	Och första bottenparet skäres ut med en tunn, flat skokniv och lägges genast i blöt, varefter tillskärningen fortsätter, ty hela huden skall skäras sönder i mans-, kvinno- och barnbottnar, ovanläder och skafttillbehör.	Platsen för tillskärningen var en stor skärbräda på matbordet och delarna nedlades i en stor blötblja, vari husmor nyss hållt hett vatten, så att blötnin-gen gick fortare. Baljan stod f.ö. vid sidan om skobordet, alltså mellan skomakarens och lärpojken plats.
Det har börjat ljusna ute, då tillskärningen är färdig, och då gör skomakarna sina snören, ty till frukost bör förberedelserna vara undanstökade. Skogarn håller bonden, och det har han tidigare köpt hem, ty han vet vilken sort H. önskar ävensom grovleksnummer o.s.v.	H. gör snören så: Runt armbågen och i de olika fingrarnas mellanrum virar han så mångfaldigt han önskar (6 å 8), varefter han skär av vid tummen. Snörets trådfibrer tvinnas upp och en del ryckas av varefter <u>spetsen</u> är klar och tvinnas <u>hårt</u> . Svinborst insnos i spetsen och denna drages ett par gånger genom spetsens tvinning, varefter hela snöret becas och är färdigt.	Under snörtvinningsarbetet gick skomakarn emellanåt och gjorde hyss åt pigan, allt medan han noga utförde sitt arbete. Färdigbec-kade hängdes snörena på jalousisnöret vid fönstret, varifrån de sedan tagas i bruk eftersom arbetet går.

2.

Sedan skinn och skokni-
var m.m. röjts av stäl-
les frukostmaten fram
och då är klockan vor-
den 9 d.v.s. 8 efter
nuvarande tidräknings-
sätt. Bordskonversatio-
nen är vanligen: andra
gårdars matordning, lär-
pojckarnas matfriskhet
och givetvis skomake-
ri.

Frukosten äter hant-
verkskarlarna med husbon-
den själv, varvid första
morgonen säkert vankas
smör, fil, fisk och mjuk-
bröd. Blir maten f.ö.för
mager, är inte H. blyg
att säga till, ty han från-
går ej medelkosten med hän-
syn till byns gårdar allt-
så. Främmandet äter först
och sedan gårdsfolket, är
seden här.

Frukostbordet står vid
sydfönstret och vid
bordsänden till väns-
ter sitter H, husbon-
den till höger och på
framsidan lärpojken.
Gårdskvinnorna är upp-
tagna av flitiga hus-
hållsbestyr i fåhus
och vid spis.

Efter frukosthalvtim-
men är det ljusst ute.
Vid den tiden kan ock-
så våra skomakare bör-
ja sömning och lask-
ning.

Arbetet fördelas så, att
pojken sömmar skaft o.
dyl., medan mästaren
laskar bakkappor och o-
vanläder m.m. Sedan bak-
kappan noga renskurits
laskas den ihop och
samma göres med andra
skon, varefter mästa-
ren så börjar den e-
gentliga laskningen av
skon.

Nu blir tillhållet u-
teslutande skomakarbor-
det, där lärpojken ploc-
kat fram redskapen.
Laskbocken med sin tre-
fot och spannrem står
framför, och knivar
och sylar ligger fram-
me.

Vid skons laskning fäs-
ter han här och där de
olika styckena på punk-
ter som sida, snibb och
andra sida. Varefter ar-
betsstycket under spann-
remmens hårda tvång lätt
låter sig formas, varef-
ter laskhål göras med
syl och stygnen vant ut-
föras. Man fick rynka
kraftigt framom snib-
ben å båda sidor för
att få vacker snibb. När
han så laskat runt och
nått bakkappans sön var
näbbskon alltså färdig
för nästa arbetsmoment,
nämligen lästning. (Se
nedan.)

Arbetsstyckena ordnas
tillsammans på laskboc-
ken, vars spannrem (som
skomakaren reglerar med
foten) fäster och håller
arbetsstycket då det
skall tvingas etc. Det
gäller att ta korta
stygn och manövrera med
rynktvingarna så att
man kom väl ihop på de
först hopfästa punkter-
na å skon. Och då skon
var färdig laskad kasta-
des den i blötbaljan
igen.

Middagsmålet skulle stå
på bordet klockan tolv-
ett, och då fick det in-
te prutas på en timmes
rast om han ej hade för
avsikt att göra sig fär-
dig från gården, ty i
så fall kunde han få lig-
ga i med någon sko.

Måltiden bestod nu av
palt m.smör till, eller
klimpvalling med smör -
bröd, potatis och ström-
ning med smör - bröd -
rännmjölk, eller tunn-
brödblöta m. smör till,
alltså mest vanligt den
tiden på året.

Åts vid matbordet, var-
vid männen först och
därefter kvinnorna och
barnen fick sin mat
enligt bygdens matsed.
"Folk först och sedan
långöron" säger tale-
sättet, ehuru med folk
därvid avses främman-
de, gäster.

Efter middagsmålet började dagen avta, men nu skulle det visa sig, att bästa halvan var kvar för skomakaren, ty "om kvällen vaknar den late", heter stävet, ehuru H. i skomakargärningen knappast kunde kallas lat.

Det blev att gripa fatt nästa sko och upprepa manöverna som tidigare skildrats. "Skomakarn sitt" med snusig trut, laskar i lädret, ser uppi vädret, ju mer han laskar dess vär ser han ut", säger dialekt-ramsans därom. Och det kunde vara sant.

Laskpall och bock flyttades där laskbordet tidigare stått, ty ehuru H. väl kunde laska utantill (d.v.s. utan att se så mycket), så var husfadern mån om att få ljus åt sin skomakare, eljest kanske det blev för stort rum för slarv. H. flyttade alltså intill fönstret.

Frammot 3 à 4 började mörkningen så avsevärt tilltaga, att eldsljus fick tillgripas. Vanligen talgljus med en glaskula bakom som reflektor. Eljest var ju brasan nära till och tjärlåg var ju stundom i fattigare gårdar lysmedlet.

Men den dagen skulle tredje skon färdiglaskas. F.ö. kan nämnas att H. brukade tillverka i genomsnitt två par näbbskor (osulade) om dagen. Med en flink lärpojkes hjälp kunde denne förfärdiga ett par barnskor till. "Men då fick han inte ha tummen mitt i näven", som talesättet på orten löd.

Som skobordet stod vid fönstret nära brasan kan nämnas, att ljus även kom från brasan stundom med, stundom utan talgljusbelysningen till. I en del gårdar fick han nog flytta sig fram till brasan, ifall andra lysmedel fattades.

Klockan fem var det tid för aftonvard, då sådan nu vankades, men märkas må, att vintertid brukades aftonvard endast åt enstaka sådana dagsverkare och för vanlighet (i de flesta gårdar) ej åt gårdens eget folk, utom vid dylika tillfällen. Aftonvarden varade omkring en halvtimme.

"En aftonvardstugga", som man sade, kunde utgöras av vanligen "smolan", en maträtt av i filmjolk nedbrutet tunnbröd, vartill kunde ätas fisk vid sidan om.

Matbordet var ju aftonvardsplatsen för främlingar nu som annars, ehuru väl familjefadern kunde ta sig en tugga vid spisens värmande brasa.

Efter aftonvarden skulle ju någon påbörjad sko avslutas, varefter H. tog sig före att lästa och krusa samt putsa sina under dagen förfärdigade skor, om han ej gjort detta eftersom de olika persedlarna blev färdiga.

Lästningen gjordes efter önskan. Man kunde få skorna vänster- och högerlästade eller lästade rätt (att ta på vilken fot som helst, vilket för näbbskor var bäst). Han kilade då noga in lästerna och gned sömmar och snibb med putsträ. Krusningen var viktigast vad kvinno- och helgdagskor beträffar, och då drog han krusjärnets trissa längs sömmarna framtill, på ovanlädret i stjärnor och snirkelar samt baktill.

Under lästning och krusning m.m. höll han till vid brasan. Om de olika ställen av skon som putsades och krusades se första spalten. Lästning och krusning m.m. fick lärpojken även göra för de skor denne förfärdigade. Varifrån man fick krusjärn m.m. uppges vara mest genom auktionsköp eller beställning hos kyrkplatsens yrkesmän.

Som sista moment i skotillverkning följde så insättning av håljärnbeslag m. m. samt renskärning. I remskorna, s.k. kängskorna, hade ju hålen slagits tidigare (alltså innan skافتen syddes på). Hållringarna sattes in och nöps fast med en särskild tång, som själv kilade ut och klämde fast kanterna. Att skära remmar gick så till, att man skar ut en cirkelrund läderbit och började en remände. I skärbrädan var en skåra vari laderskivan insattes och kniven sattes nu för skåran i den bredd man önskade. Så drog man i remänden jämnt och kraftigt, så vips var remmen färdig.

Remskärning och hålslagning m.m. utfördes vid brasan och om de närmare bestämningarna till detta arbete kan sägas f.ö. att lärlingen vanligen fick utföra dem sedan han alls började få insikt i skomakerisysslor.

Kväll tog skomakaren först klockan 8 för vanlighet, och innan han gick, åt han kvällsgröt eller välling samt tog ut läster och kilar och hängde skorna till torkning.

Kvällsmålet var mest vanligt välling men stundom gröt och stundom åts "grötfäste", en smörgås därtill. Skorna hängdes och lästerna uttogs försiktigt för att ej formen tillbucklades i skon på något sätt.

Kvällset åts vid bordet och var det gröt kunde det vankas "brunn", en klick smör mitt i gröttallriken, berende på sparsamheten i gården. Skorna hängdes till torkning å den med pinnrader försedda torkhyllan just ovan om spiskåpan. Redskaperna rustades ned i skolådan.

Ja, sista momentet var att skomakarmästaren gick mer eller mindre direkt hem till soldatorpet, och om man var färdig i den gården fick pojken gå med skolådan till nästa tingande gård.

Vägen hem till torpet kunde gå förbi nästa tingande gård, så gubben kunde titta in i förbifarten. Eljest var det lärpojken sak att draga skolådan dit med kälke.

Nu drog lärlingen lådan till nästa gård, om denna låg i byn (ty H.gjorde skor även i byarna runt omkring), ifall man nu var färdig i förevärande gård.

Man var två à tre dagar i de större bondgårdarna, beroende på barnrikedom etc. (Vad inhysingsställena beträffar var det ofta som de hemmavärande barnen hade bara ett par skor på fyra à fem barn.)

I bondgårdarna gjordes näbbstövlar, band (pöbl) skor för männen, remskog för kvinnorna och sulskor (sulförsedda remskor) för helgdags åt kvinnor samt svartskostövlar (sulade, blanksvärtade resårstövlar) för helgdagsbruk åt husbonden eller någon äldre son. Näbbskor betalades med 2 kr. paret plus fri kost.

Vad beträffar gårdarna f.ö. kan sägas, att barnen i bondgårdarna vanligen fick ett par näbbskor om året, piga fick 3 st. skor + övriga löneförmåner. Äldre bondson hade ett näbb- och ett svartskostövelpar. Skolfria inhysingsbarn fick ha ett (avlagt av någon äldre) par skor på c:a 4 barn i mest trängande nödfall.